

Válka o vzácnou horu

Reportéry v opuštěném lomu uvítala palba

Poslední foto a pak úprk. Tam někde dole jsou muži s pistolí. FOTO GÜNTER BARTOŠ

„No není to nádherna?“ (Miroslav Šimonek na cestě pod Tlustcem) FOTO GÜNTER BARTOŠ

Osamělá hora Tlustec v lesích na Českolipsku skrývá ve svém nitru nedozírný poklad. Je tu však potíž: vyzvednout ho znamená horu zničit. Proto se tu vede zarputilý boj, částečně na úřadech, ale také v odlehlých lesních zákoutích. K bývalému lomu v hoře jsme se dostali krásnou podzemní krajinou. Uvítala nás střelba ostrými.

To nebylo vítězství

Poklad uvnitř Tlustce se jmenuje čedič. Kvalitní kámen, který lze snadno směnit za zlato. Hodí se na stavbu domů či mostů a má obrovský odbytek jako štěrk mezi koleje. Dobývání hory proto začalo už za komunistů a od roku 1992 tu těžba ročně z kamenné masy odhadnuté na 100 milionů tun ročně ukrojili kolem 500 tisíc tun. Část hory se rychle proměnila v měsíční krajinu posetou zrezivělými troskami starých strojů. Místní to děsilo. Báli se, že hora zmizí a jejich domovy s ní. Kameny z odstřelů létaly až do vsi Postřelna na úpatí Tlustce, domy začaly praskat. Není divu, že useláci se proti těžbě bouřili a krach polistopadových těžbařů v roce 1998 uvítali s nadšením. Už tři roky poté ale přišli jiní. Horu na štěrk teď drtí stroje liberecké firmy Go Point. Doporodci firmu zažalovali – pro nedodržení podmínek ochrany prostředí – a soud v roce 2004 odebral firmě povolení k těžbě. Ekologové po celé zemi bouřili šampaňské, pod Tlustcem zavládlo nadšení. „Považovali jsme to za jasné a nezvratné vítězství“, říká Miroslav Šimonek, předseda Sdružení na záchranu Tlustce, které do právní bitvy u hory vstoupilo jako první už před osmi lety. Po soudu práce v lomu ustaly, lom sám ale nebyl likvidován. Naopak: dva roky po soudním verdiktu se těžba vracejí a chtějí se pustit do hory znovu. A do vesnic pod Tlustcem se vplížil strach.

Vyhrožování? Nesmysl!

Ten velký dům Miroslav Šimonek koupil a opravil před třiceti lety. Stojí na kraji Postřelny, na úpatí Tlustce. Svah nad stavením kryje les. Pod námi jsou louky, pastviny a pole. „Není ten kopec nádherný?“ ukazuje Šimonek na kamennou masu krytou lesem, která se tyčí téměř nad námi. Pak

se ale vysoký, štíhlý šedesátník otočí ke stěně domu, kde loni v lednu našel namalovaný hákový kříž a kosočtverec. Kresby zabilil, stopy v omítce jsou ale ještě patrné. Policejní psi stopy pachatelů brzy ztratili. Nedávno se zas o dům rozprskly pytlíky s barvou. A anonymové Šimonkovi telefonem nařizují, aby se „koukal odstěhovat a neotravoval“. Šimonek si je jist, že jeho aktivity jsou trnem v oku těžbařům. Právě žaloba jeho sdružení na firmu Go Point totiž před dvěma lety vedla k rozhodnutí městského soudu ukončit těžbu. „A prý mě taky může přejet auto“, popisuje anonymní telefonáty ctihodný člen místního představenstva a obchodník známý po celém kraji. Zastráňovací manévry na vlastní kůži pocítili i další členové spolku za záchranu Tlustce. „Nechci o tom mluvit“, říká Karel Koutný, místostarosta z Jablonného v Podještědí, kam obec Postřelna patří. Jemu zas neznámí pachatelé vymlátíli okna. A poté nebojácná starostka Jablonného Vlasta Dozorcová na veřejném shromáždění nahlas prohlásila, co si po kraji každé raději jen šeptá: podle ní za útoky a výhrůžkami stojí těžbaři, tedy firma Go Point. „Kdo jiný by měl zájem děsit občany, kteří jsou už dlouhá léta otevřeně proti těžbě? Za svým názorem, že výhrůžky a násilí provokují těžbaři, si stojím. Vždycky budu bránit svoje lidi“, říká starostka dnes. Je ale vůbec možné, že se na severu Čech kolem těžby odehrávají výjevy jak z divokého západu?

„Zastráňování? Nesmysly a pomluvy“, říká na všechna obvinění předseda představenstva Go Point Tomáš Štainbruch. „Kvůli pomluvám jsme na starostku podali trestní oznámení. Jdeme na věc přesně podle zákona. Nezastírám: jsme těžbaři a chceme těžít. Soud nám odebral povolení kvůli nesplnění jistých podmínek. Pokud je splníme, bude těžba obnovena.“ Jakých podmínek? „Jde o zlepšení ochrany prostředí a zabezpečení odstřelů, aby nevznikly škody na majetku“, říká šéf Go Pointu. „A to všechno zabezpečit dokážeme.“

Zapovězený lom

V kanceláři pana Šimonka jsou v šanonech srovnané desítky úředních spisů, lejteř a dokumentů, týkajících se Tlustce a okolí. O co vlastně Sdružení jde? „Chceme, aby kopec zůstal kopcem“, vysvět-

luje Šimonek jednoduše krédo spolku, k němuž se svými podpisy přidaly tři tisícovky lidí z nejbližších vesnic. „Po tom všem, co jsme tu s těžbaři prožili, chceme úplné zastavení těžby a likvidaci lomu“, říká Šimonek a má ze sebou i devatenáct z dvaceti členů zastupitelstva města Jablonného. Kus cesty odsud, přímo ve svahu Tlustce, v dřevěné chaloupce jak z pohádky, bydlí Marie Novotná. Hlině, kamenným základům a dřevu otřesy neuškodily. Přesto paní Novotná nemůže těžbařům vystát. „Valily se tu auta se štěrkem, všude prach a špína a hluk. O kus dál je Mimoň zničená tankodromy, je tu Severočeská uhelná pánev, Ralsko vydrancovaná těžbou uranu“, vypočítává na prstech kronikářka jizev zdejšího kraje. „Z Tlustce už nesmí vydrancovat ani balvan. Je to přece nesmysl zničit další kus přírody.“ Podle studie Hnutí Duha sídlí v lesích na Tlustci „neobyčejně bohatá lesní společenstva rostlin a živočichů, která vznikala v době před asi 6000 lety“. Žijí tu stáda muflonů, jeleni, sídlí tu černí čápi a krkavci. Místní mají vstup na horu zapovězen. K vrcholu sice pořád vede modrá turistická stezka, ale také je tam cedule s nápisem „Vstup zakázán“. A nikdo z domorodců ten zákaz přes všechnu vzpouru a vztek moc neporušuje. Lom a jeho okolí prý totiž hlídá svěrázná ochranka. A někdy je tam slyšet střelba. „Jsou to výstřely z pistole“, říká Rudolf Aichler z osady Tlustec, bývalý voják a lovec. Že je v lomu ochranka, ale považuje za správné. „Kabely, měd, trafostanice“, jmenuje pár lákadel pro zloděje. „Není tam už dávno co ukrást – chtějí jen nahnat strach aktivistům a ukázat, komu hora patří“, říká Miroslav Šimonek. Členy ochranky s dalekohledy už viděl několikrát. A protože už má na krku trestní oznámení za to, že v lomu fotil, dál než k cedulím se zákazem vstupu s námi jít nechce.

Úprk z lomu

Od posledních domků Postřelny to strýmým svahem k lomu trvá necelou hodinku. S námahou se škrábeme po turistické značce. Pak je náhle v ohybu asfaltky plechová cedule se zákazem vstupu – a dál už jen vylámaná obrovská plošina. Sviští vítr. Je to šok vyjít z hustého lesa do téhle měsíční krajiny. Přímo nad námi poznáváme skalní masív Rabštejn, podle ekologů unikátní místo, pokryté skalní stepí. Do skály pod námi jsou v železobetonu zabudovány zrezivělé stroje. Jsou to stovky tun oceli, soustava drtičů kamene a pod nimi dopravníky, kudy tuny nadrceného štěrku sjížděly až k nákladákům. Jdeme k drtičům, opatrně se suneme po zrezivělé lávce, asi patnáct metrů nad zemí se otvírá výhled do krajiny. Všude pod námi je nepřehledný terén plný balvanů, porostlý křovínamí a stromy. A vtom slyšíme hlasité prásknutí a svistot. A za chvíli zas – a teď se pod úderem kulky rozdrncí železo pár metrů od nás. „Někdo po nás střílí!“ vykřikne fotograf. Vteřinu nato se po lávce ženeme pryč, utíkáme mezi stroji, smykáme se po štěrku a kamenitým polem. Doběhneme do lesa, padneme na zem a lapáme po dechu. Teprve teď dostávám pořádný strach. Stále se rozhlížím a snažím se jít potichu. Pokud tu totiž pobíhají pomatenci, kteří střílí na lidi ostrými, těžko říct, co by podnikli, kdybychom se potkali.

Když pak stojíme dole v lese a probíráme událost se šéfem sdružení, zpětně žasneme nad nesmyslností té střelby. Stříleli po nás tak ze dvou set metrů. I kdyby mířili „těsně vedle“, nemohou si být jisti, že nezasáhnou. Na lávce nad údolím jsme byli vidět úplně zřetelně. To tu snad „střeží“ krajinu parta opilců či šilenců, kterým je všechno jedno? „Aspoň jste poznali, jakým způsobem nás tady chtějí všechny zastrašit“, říká pan Šimonek. Ještě z lesní mýtiny voláme šéfovi Go Pointu. Tomáš Štainbruch ale rezolutně tvrdí, že jeho firma v lomu žádnou ochranku nemá. Večer jsme střelbu ohlásili na policii v Liberci. „Na místě činu byly nalezeny nábojnice z krátkých palných zbraní. Policie provádí výslechy, pátrá po možných svědcích a zkoumá místo střelby“, uvedla týden poté mluvčí policie v České Lípě Ivana Baláková.

Majitelé razítka

Po hákovém kříži pod omítkou, kulkách svištěcích mezi stroji a úprku z lesa působí moderní prosklená budova libereckého Báňského úřadu jako uklidňující znamení spořádané civilizace. Jsme v úřadu, bez jehož razítka žádný těžbař nemůže ani kopnout krumpáčem. Právě tady už jednou firma Go Point povolení k těžbě dostala. To, které zrušil soud. Tak se chceme zeptat, jaké tu má firma vyhlídky do budoucna. Po zprávě o střelbě ředitel úřadu, inženýr Dalibor Hampejz, otcovsky zahrozí prstem: „Nemáte tam lézt! Turistická stezka už dávno neplatí! Firma Go Point těžbu určitě neodpískala a bude se o ni znovu ucházet.“ A jak se k věci postaví úřad? „My čekáme na vyhotovení studie EIA“, říká báňský šéf, „což bude trvat dlouho, neboť je třeba zkoumat flóru i faunu v různých ročních obdobích.“ A co když studie vyzní pro těžbu negativně? „K doporučení či odmítnutí ministerstva jsme povinni přihlídnout“, říká pan Hampejz. „Nicméně nakonec stejně rozhodujeme my.“

Podle Báňského úřadu se bude těžba na Tlustci studovat ze všech úhlů ještě pár let, třeba tři čtyři roky. „Ono je to celkem jedno“, říká ředitel Hampejz. „Těžbaři jsou zvyklí na pomalou návratnost investic. Ovšem když pak těžba jednou začne, trvá desetiletí. Na Tlustci nejméně šedesát let. Možná víc.“ A pak kopec zmizí? „Ne, víte, my už teď víme, že firma hodlá těžít šetrně, zachová vrchol, pěknou pohledovou kulisu.“ A jak vlastně vypadá šetrná těžba? „Místo milionu tun za rok se dá těžít jen třeba tři sta tisíc. Místo mohutných komorových odstřelů se dají použít mírnější clonové. Kvůli prachu lze použít vodní zastínění, proti hluku filtry. Možnosti moderní techniky jsou obrovské.“ Ale co s lidmi, kteří jsou proti těžbě? „Jde o pár kverulantů, to nebudu komentovat“, říká pan Hampejz a teď se trošičku naštvě. Ale hned se zas usmívá. „Rozhodně si nemyslete, že jsme s těžbaři na jedné lodi, jak se říká“, varuje ředitel Báňského úřadu. „Víte, my jsme prostě a jednoduše obyčejní úředníci. Nesplní-li firma podmínky, těžít nebude. Ale když je splní, tak od nás dostane razítka a může se pustit do díla.“

Jáchym Topol

Středověké právo

Podle Horního práva, určujícího pravidla těžby nerostů v dolech a lomech, je oblast jednou vyhlášená jako „dobývací prostor“ určená k těžbě a není moci, která by z ní možnost těžby odklela. Klíčovým úřadem, který stanovuje vyhlášení „dobývacího prostoru“, je ze zákona Báňský úřad. Horní právo sice vzniklo teprve nedávno v osmdesátých letech, je ale pozůstatkem středověku a těch staletí, kdy doly, stejně jako fabriky a čadící komíny, byly synonymem pokroku. Nerosty už nepatří králi, ale státu, který uplatňováním Horního práva straní těžbařům: zákon

totiž stanovuje, že jediným správným postojem k „přírodnímu bohatství“ je dobyt ho a prodát. Lidé, kteří u hory bydlí a pro které je pokladem jenom v nerozemletém stavu, mají velmi malou možnost, jak své bohatství bránit. Protiváhou zákona, který staví těžbu nad ochranu přírody, by měla být tzv. studie EIA, v níž odborníci velmi detailně zkoumají vliv těžby na životní prostředí. Nicméně veteráni souborů za obranu přírody jsou k významu tohoto váženého dokumentu v našich podmínkách skeptičtí. „Z praxe známe mnoho případů, kdy se ke studii EIA správní úředníci chovají jako k cáru papíru“, říká například jeden z vůdčích představitelů ekologického Hnutí Duha Vojtěch Kotecký.